

Ezen a helyzeten jobb kommunikációval lehet javítani. Több lehetőségre van szükség a gondolatok cseréjéhez, például konferenciák és levelezőlisták útján. Sokkal jobban kell a kutatási eredmények megismertetésével foglalkozni, különösen a kisebb terjedelmű, gyakorlati szakemberek által elvégzett kutatások nem terjednek kellő mértékben. Maguknak a kutatóknak is figyelmet kell fordítaniuk arra, hogy eredményeik a tudományos és szakmai kiadványokban, a szakmai folyóiratokban megjelenjenek, és eljussanak a más kutatókat, finanszírozókat, politika-alkotókat és gyakorlati szakembereket is magában foglaló széles közönséghez. A gyakorlati szakemberek (és időnként a politika-alkotók) segítségre szorulnak a kutatási eredmények gyakorlatba ültetése terén. Ehhez az eredmények terjesztésének alternatív módjai („*workshop*”-ok, gyakorlati kalauzok stb.) is igénybe vehetők.

(Mohor Jenő)

04/284

TORRES, Victor Federico: The need for research and publishing on the Hispanic Caribbean = IFLA J. 30.vol. 2004. 2.no. 150-155.p. Bibliogr. 10 tétel.

Res. francia, német, orosz és spanyol nyelven

Kutatási és publikálási igények a spanyol karib-tengeri régióban

Könyvtártudományi kutatás; Publikálás -tudományos kiadványoké

A cikk a könyvtári-informatikai publikációs tevékenységet vizsgálja a spanyol nyelvterületű Karib-szigeteken. Hangsúlyozza a szakkönyvtárosok kutatási és publikációs tevékenységének fontosságát, és az ottani igényeknek megfelelő referenz forrásokat ajánl. Ismerteti a publikációs fórumokat, és tárgyalja a kutatási stratégiákat és lehetőségeket. A könyvtári szervezeteknek aktívabb szerepet kell játszaniuk a spanyol anyanyelvű Karib-szigeti könyvtárosok publikációs tevékenységének támogatásában.

(Autoref.)

Lásd még 310

KÖNYVTÁR- ÉS TÁJÉKOZTATÁSÜGY

Általános kérdések

Lásd 357

Nemzeti könyvtárügy

04/285

HINDAL, Sidsel – WYLLER, Elin Harriet: The Norwegian Archive, Library and Museum Authority – our role in a society based on knowledge and culture = Libr.Rev. 53.vol. 2004. 4.no. 207-212.p. Bibliogr.

Res. francia és német nyelven

A Norvég Levéltári, Könyvtári és Múzeumi Hatóság szerepe és feladatköre

Állami irányítás; Fejlesztési terv; Könyvtárpolitika; Kögyűjtemény

Norvégiában 2003-tól a levéltárak, könyvtárak és múzeumok ügyeivel egy új hivatal foglalkozik. A közkönyvtári igazgatóság, a múzeumi hatóság és a tudományos, felsőoktatási és szakkönyvtárak országos hivatala egyesítésével létrehozták a norvég Levéltári, Múzeumi és Könyvtári Hatóságot (norvég rövidítése: *ABM-utvikling*).

Alapfeladata a norvég társadalom kulturális sokszínűségének tükrözése, és a hozzájárulás a társadalom jobbításához ezen intézmények egyéni és kooperatív működésén és szolgáltatásain keresztül. Mindez lehetőséget fog nyújtani az embereknek a tudás növeléséhez és a tanuláshoz, új tapasztalatok szerzéséhez, kritikához és kreativitáshoz, az emberi megértéshez, a párbeszédhez, a szociális és demokratikus folyamatokba való bekapcsolódáshoz, a dokumentáció különféle fajtáihoz való hozzáféréshez. E célok elérésének érdekében az új hivatal koordinátorként fog működni a szektoron belül, illetve közvetítőként az intézmények és a kormány között. Az *ABM-utvikling* célja a hozzájárulás a kulturális és tudás alapú tőke fejlődéséhez, megőrzéséhez és kiaknázásához, és hogy a szektor javuló eszközökkel nézzen szembe a ma és a holnap szakmai és társadalmi kihívásaival. E célok eléréséhez öt fő kihívással kell a hivatalnak szembesülnie: a levéltári, könyvtári és múzeumi szektor kapacitás-bővítése; a releváns technológiai források használatának előmozdítása; az innováció és a változás támogatása; a minden szintű hivatalos szervek és hatóságok előtti erőteljes képviselő; a kormányzati anyagi támogatás jó kezelése.

Mindezen célok elérése érdekében az *ABM-utvikling* országos szinten együttműködik a különböző minisztériumokkal és intézményekkel, így a nemze-

ti könyvtárral, az országos levéltárral, a kulturális, a felsőoktatási és a kutatási tanáccsal, a kulturális örökség igazgatóságával, a kereskedelmi kamarával stb. A digitális kultúrával kapcsolatos nemzeti stratégia az 1999-2000-ben megfogalmazott „A tapasztalat és a tudás forrásai: levéltárak, könyvtárak és múzeumok egy információtechnológián alapuló társadalomban” című fehér könyvben foglaltakon alapul. Ez a három szektorra vonatkozó reformstratégiát is tartalmaz, amely folyamat a használóknak nyújtott jobb szolgáltatásokat, illetve a digitális kultúra fejlődéséhez szükséges együttműködés jobb megalapozását eredményezi.

Az országos múzeumi reform ötéves projektje egységes irányítású regionális múzeumi szervezetek létrehozását célozza, mely a jobb együttműködést és a feleslegesen versengő átfedések megszűnését hozná magával. Az „*akadálymentes*” *könyvtári szolgáltatás* célja az olvasók igényeivel találkozó integrált könyvtári szolgáltatások koordinált hálózatának megteremtése, azaz azonos szolgáltatás bármely könyvtár olvasója számára, az aktuális és virtuális gyűjteményekhez való hozzáféréssel kombinálva. Ebbe beleértendő a norvég elektronikus könyvtár (*Norsk digital bibliotek*) létrehozásának ötéves terve is, melyet az *ABM-utvikling* által irányított munkacsoport szervez. A *levéltári áttekintés* projekt, amelynek célja a helyi és regionális levéltárak anyagainak felmérése a megőrzés és a szolgáltatás szempontjából, valamint a megőrzés és a szolgáltatás hosszú távú politikájának megalkotását célzó tervezet elkészítése, 2004-ben indult.

Nemzetközi tekintetben az *ABM-utvikling* feladata a nemzetközi tevékenység stratégiájának kifejlesztése; a norvég múzeumok, könyvtárak és levéltárak nemzetközi aktivitásának felmérése; részvétel a szektor nemzetközi szervezeteinek (ICOM, FID, ICA, UNESCO, ISO, IFLA) tevékenységében; a releváns európai hálózatokban (TRIS, CULTIVATE) való részvétel; szabványfejlesztés; a norvég kultúra hálózati portáljának (*Culture Net Norway*) tovább-

fejlesztése, hosszú távon a szomszédokkal (az északi régióval) való szorosabb együttműködésben is, a többnyelvű hozzáférés biztosítása; a fejlesztési együttműködésekben való részvétel erősítése; nemzetközi csereprogram fejlesztése.

Összefoglalva, a legfontosabb cél a szektor láthatóbbá tétele a társadalomban, a levéltárak, könyvtárak, múzeumok aktív részvétele a társadalom fejlesztésében.

(Mohor Jenő)

04/286

GÓRSKA, Elżbieta – LEWANDOWICZ, Grażyna: *W drodze do unowocześniania polskich bibliotek publicznych = Bibliotekarz*. 2004. 5.no. 3-7.p.

A lengyel közkönyvtárak megújulási folyamata

Együttműködés -belföldi; Együttműködés -nemzetközi; Fejlesztési terv; Információtechnológia; Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés; Közművelődési könyvtár; Központi katalógus -on-line

A 90-es évek társadalmi-technikai átalakulási folyamatai a közkönyvtárak szervezetében és működésében is jelentős változásokat eredményeztek.

A Lengyel Könyvtárosok Egyesülete 2002-ben végzett kutatásai szerint a lengyel közkönyvtárak gépesítési folyamatában késés volt tapasztalható. A közkönyvtáraknak mindössze 15%-a gépesítette valamilyen munkafolyamatát, és mindössze 70 könyvtár tette hozzáférhetővé on-line katalógusát 2002-ben az interneten keresztül. Ez az arány a közkönyvtárak esetében 2003-ban 10%-ra emelkedett. A közkönyvtárak folyamatosan dolgozzák ki és indítják különböző digitalizálási projektjeiket is. A digitalizálási programjaikban elsősorban 19. századi folyóiratok és helytörténeti dokumentumok szerepelnek. Ezeknek a szolgáltatásoknak háttérben elsősorban védelmi szempontok állnak, de ugyanakkor a közkönyvtárak igyekeznek megfelelni a használók újfajta igényeinek is.

A megújulási folyamat szerves része a könyvtárosképzés átalakulása. A középfokú képzés szintjén a Könyvtáros-, Információs és Dokumentációs Képző Központ (Varsó) látja el a feladatokat kihelyezett részlegeivel (jelenleg 15 vajdasági városban).

A központ az aktuális problémákra (pl. európai információ) aktívan reagálva különböző képzési formákat szervez. A 90-es évek közepétől kezdve az egyetemi karokon is megindult a képzés modernizálása. 2002-ben 13 helyszínen működött egyetemi szintű könyvtárosképzés.

Ezekon kívül a vajdasági könyvtárak különböző szaktanfolyamokat szerveztek könyvtárosok számára. Az elmúlt években jelent meg a távoktatás lehetősége is a képzési formákban.

1989 után a cenzúra megszűnése és a papírpiac felszabadulása hihetetlen mértékű fejlődést hozott a kiadók és a könyvtárak munkatársainak életében. Meghatározó szerepet játszott ebben a Lengyel Könyvtárosok Egyesülete, amely maga is a két legnépszerűbb könyvtáros szakfolyóiratnak (*Bibliotekarz, Poradnik Bibliotekarza*) és számos sorozatnak a kiadója.

Folyóirat jellegű az EBIB (*Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy*), melyet 1999-ben első lengyel elektronikus folyóiratként indítottak, mára pedig információs portállá alakult.

A 90-es évektől kezdve nyílt a közkönyvtáraknak lehetőségük arra, hogy költségvetésen kívüli, egyéb forrásokhoz jussanak. Ezek közül a legfontosabbak:

- a Lengyel Tudományos Akadémia alapítványi hálózatán elérhető LIBRARIUS – 4 és a CERBER – 3 program a közkönyvtárak számára.
- A budapesti Open Society Institut által finanszírozott Network Library Program 8 közkönyvtár számára
- A varsói székhelyű Stefan Batory Alapítvány programjában 67 közkönyvtár részesült.

A Cultura 2000 program megindulásával a közkönyvtárak szintén újabb lehetőségekhez juthatnak.

2002-ben a NUKAT (*Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny* – Nemzeti Egyetemes Központi Katalógus) megindulásával a tudományos közkönyvtárak előtt új feldolgozási lehetőségek nyíltak. A NUKAT katalógus egyik nagy előnye, hogy a helyi könyvtárak kész bibliográfiai rekordokhoz és tárgyszómintákhoz férhetnek hozzá.

A katalógus munkájában 38 tudományos könyvtár működik közre, ezek közül 3 közkönyvtár.

Az *InfoBibnet* projektben az önkormányzati fenntartású könyvtárak együttműködése valósul meg.

A helyi együttműködés formái:

- BIL – Baza Informacji Lokalnej (Helyi Információk Adatbázisa), a helyi közügyek, közhasznú és közérdeklődésre számot tartó, aktuális információk bázisa.
- BIS – Biblioteczna Informacyjna Sieć Szkoleniowa (Könyvtári Oktatási Információs Hálózat). A warmin-mazuri vajdaság összefogásában jött létre 2001-2003 között azzal a céllal, hogy területeükön komplexen kezeljék a könyvtári hálózatokat a könyvtárosképzéssel együtt. 2002-ben 54 településen fejlesztették ki a lokális hálózatot.
- Powiatowy System Informatyczny Internet w Bibliotece – Biblioteka w Internecie (Járásai Könyvtári Információs Internetes Rendszer – Könyvtár az Interneten). Tagjai azok a közkönyvtárak, amelyek képesek regionális, turisztikai, üzleti, jogi, európai információkat az interneten keresztül szolgáltatni.
- Budowa wspólnych katalogów grup bibliotek – Közös katalógust építő könyvtárak csoportja. Központi katalógusok működnek Gdanskban, Varsóban, Tarnowban.

A nemzetközi projektek közül a következőkben vettek részt lengyel könyvtárak:

- a *Közkönyvtárak Fejlesztéséért* nevű projekt, amelyet a PHARE támogatott 1995-1997 között (PLDP).
- *Regionális Könyvtárak Programja* – 1995-1997 között a képzés és a könyvtári automatizálás, a gyűjtemények hozzáféréseinek biztosítása volt a célja.
- *PubliCA Akció* (*The Concerted Action for Public Libraries*) 1995-1998 között a közkönyvtárak szolgáltatásainak fejlesztése és megújítása az uniós tagországokban.
- *PLACCAI* (*Public Libraries as Centers for Culture and Information*) – 1998-1999 között a warmin-mazuri vajdaság és a svéd Halland együttműködő önkormányzati könyvtáraiban PHARE TACIS finanszírozás közreműködésével megvalósított program.
- *PULMAN* (*Public Libraries Mobilising Advanced Networks*). Az EU által finanszírozott programban 37 európai ország vett részt. Jelentős eredménye a *Digital Guidelines Manual*, mely a közkönyvtárak számára a digitalizálási szolgáltatók megvalósításához nyújt segítséget.

Az Európai Unióban a közkönyvtárakra úgy tekint a nemzeti kulturális politika, mint a leginkább demokratikus és a legnagyobb tömegeket kiszolgáló intézményekre. Lengyelországban egyelőre még nem létezik ilyen politika, és azt a szerepkört, amelyet a közkönyvtárak látnak el az információs társadalomban, még nem kellő mértékben vették észre.

(Prókai Margit)

04/287

SCHLEH, Bernd: Für Interpretationen nur bedingt geeignet. Die Deutsche Bibliotheksstatistik bietet viele Zahlen – lässt aber nur wenige Schlüsse zu = BuB. 56.Jg. 2004. 4.no. 280-282.p.

Res. angol és francia nyelven

A német könyvtári statisztika sok számot tartalmaz, de csak kevés következtetésre ad lehetőséget

Statisztika

A Német Könyvtári Intézet (DBI) megszűnésével a német könyvtári statisztika (DBS) gondozását Észak-Rajna-Vesztfália egyetemi könyvtári központja (HBZ) vette át. Ezeknek az adatoknak az értelmezése komoly problémát jelent, mert az elmúlt néhány évben gyűjtött adatok igen eltérőek. 2000-ben a megkérdezett könyvtáraknak még 74%-a válaszolt, de 2002-re ez az arány 64%-ra csökkent. Ezt nem szabad úgy értelmezni, hogy a hiányzó könyvtárak megszűntek, vagy egybeolvadtak más intézményekkel. Emiatt az egyes könyvtár-típusok esetében igencsak megkérdőjelezhetővé válik az összehasonlítás. Például az egyetemi vagy tartományi könyvtárak állománygyarapítási keretének éves összehasonlítását aligha lehet komolyan venni, ha a hiányzó könyvtárakat nem töröljük az adatbázisból. Súlyosítja a problémát az a tény is, hogy nem tudni, hány könyvtár van összesen az országban. Ennek ellenére, mivel a legfontosabb közművelődési és egyetemi könyvtárak részt vesznek a statisztikában, a fejlődési irányzatok aránylag pontosan megállapíthatók – de ez nem könnyű feladat. A kívülállók, például az újságírók, csak nehezen tudják használni a DBS-t, és ez helytelen következtetésekhez vezethet.

(Autoref.)

Együttműködés

04/288

RESSLER, Miroslav: Koordinační akce CALIMERA a aktivty v rámci České republiky = Čtenář 56.vol. 2004. 5.no. 146-148.p.

A CALIMERA koordinációs program a Cseh Köztársaságban

Digitalizálás; Együttműködés -belföldi; Együttműködés -nemzetközi; Fejlesztési terv; Közgyűjtemény

A *PULMAN (Public Libraries Mobilizing Advanced Networks)* projekt az Európai Bizottság finanszírozásában 2001-2003 között az európai nyilvános könyvtárak fejlődését, a digitális korrallal haladó, konkurenciaképes intézményekké alakítását tűzte ki céljaul.

A *Kulturális örökséget mindenkinek* program az Európai Bizottság keretében igyekszik a kulturális örökség hozzáférhetőségét mindenki számára biztosítani. A *PULMAN* projekt tevékenységére alapozva hozták létre a *CALIMERA (Cultural Applications: Local Institutions Mediating Electronic Resource Access)* elnevezésű, 18 hónapos koordinációs akciót 2003. december 1-jén.

A *CALIMERA* ajánlásai is a digitalizálás felé mutatnak, amely a *MINERVA* projekt keretében a helyi intézmények igényeihez alkalmazkodva valósul meg.

Fő stratégiai célok és tevékenységek:

- annak biztosítása, hogy a helyi kulturális intézmények (nyilvános könyvtárak, múzeumok, levéltárak) aktívan közreműködhessenek az EU információs társadalmi programjának megvalósításában 2002-2006 között;
- a helyi kulturális intézmények támogatása abban, hogy az Európai Bizottság jövőbeli programjaiban részt vegyenek;
- a helyi kulturális intézmények koordinálása és mobilizálása annak érdekében, hogy az európai kulturális örökség az átalakuló új technológiák alkalmazásával is a polgárokat szolgálja;
- helyi kulturális intézmények helyzetének erősítése azzal a céllal, hogy a kulturális örökség közvetítőiként működjenek a technológiai modernizáció és a végfelhasználók között;

- közreműködés az európai kollektív emlékezet megőrzésének kidolgozásában;
- hozzájárulás az ismeretek megosztásához a helyi intézmények között.

Ezek a célok az alábbi területeket érintik közvetlenül:

- helyi közlemények kidolgozása az európai múzeumokról, nyilvános könyvtárakról és levéltárakról
- a technikai fejlődés és a döntések monitorozása
- a technikai és technológia döntések és újdonságok kiválogatása
- a párbeszéd és az együttműködés kialakulásának támogatása a kulturális örökség digitalizálási folyamatának fő résztvevői között

A kiválasztott technikai és technológiai döntések az alábbi szempontok megvalósulását teszik lehetővé:

- hatékony digitalizálás alacsony példányszámokban
- a digitalizált kulturális objektumok védelme és hozzáférése
- a képzés számára könnyen hozzáférhető digitális források
- a kulturális turizmus támogatása
- folyamatos keresések és találatok biztosítása az osztott forrásokban nemzeti és helyi szinten
- az információ hozzáféréseinek biztosítása a nyilvánosság számára a kulturális örökséget gondozó helyi hivatalokon keresztül
- multimedialis hozzáférés számos virtuális látogatás számára a helyi kulturális intézményekben
- a digitális tapasztalatok individualizálása.

A koordinációs tevékenységben összesen 48 könyvtár és más kulturális intézmény vesz részt (köztük Csehország, Magyarország és Szlovákia intézményei is).

A Cseh Köztársaságban a koordinációs tevékenységben a Nemzeti Könyvtár és a Kroměříži Könyvtár vállalt szerepet. Ezen kívül a múzeumok, könyv-

tárak és levéltárak képviselőiből munkacsoport jött létre.

2004 első 3 hónapjában áttekintették azokat a csehországi szervezetet és szervezeteket, amelyek felelősek a nyilvános könyvtárak, múzeumok és levéltárak tevékenységéért, valamint számba vették azokat a cégeket, amelyek szolgáltatásait hasznosítani lehetne a kulturális örökség digitalizálásában.

Jelenleg helyzetjelentés készül a helyi nyilvános könyvtárakról, múzeumokról és levéltárakról a Cseh Köztársaságban, és weboldalt szerkesztenek a projekt tevékenységével kapcsolatban.

A CALIMERA projekt megvalósulásáról hamarosan ez a honlap fogja tájékoztatni az érdeklődőket.

(Prókai Margit)

04/289

ANDREEVA, Irina Aleksandrovna: Na poroge radikal'nyh peremen. Tendencii i perspektivy razvitiia Parla-mentskoj biblioteki v ramkah konsorciuma „Rossijskie biblioteki tret'ego tysáčiletiá = Biblioteka. 2004. 1.no. 49-52.p.

A Parlamenti Könyvtár fejlődésének tendenciái és perspektívái az „Oroszországi könyvtárak a harmadik évezredben” nevű konzorciumon belül

Általános tudományos könyvtár; Együttműködés -belföldi; Együttműködés -nemzetközi; Központi katalógus -on-line; Nemzeti könyvtár; Országgyűlési könyvtár; Számítógép-hálózat

Az Állami Duma Parlamenti Könyvtárának fejlesztése „Oroszország könyvtárai a harmadik évezredben” elnevezésű információs-könyvtári konzorcium keretében valósul meg. 2003 novemberében Moszkvában mutatták be az elektronikus források virtuális központi katalógusának tervét, amely a legnagyobb könyvtárak, az Orosz Állami Könyvtár, az Oroszországi Nemzeti Könyvtár, a Külföldi Irodalom Össz-oroszországi Könyvtára, a Parlamenti Könyvtár és a Moszkvai Állami Egyetem Tudományos Könyvtára együttműködésével jön létre az Eu-

rópai Bizottság IBPP intézményépítési partneri programja keretében, közel 600 ezer eurós költségvetéssel.

A tervek szerint a virtuális közös katalógus révén az interneten már egy év múlva egyidejűleg, egy közös interfészen lekérdezhetőek lesznek a részt vevő könyvtárak gépi katalógusai, összesen 3 millió rekord, továbbá elérhetőek lesznek az időszaki kiadványok, térképek, hangzó anyagok és disszertációk digitális gyűjteményei.

A konzorcium együttműködik Skócia nemzeti könyvtárával, a berlini Porosz Állami Könyvtárral, a római Olasz Nemzeti Könyvtárral, és épít a külföldi tapasztalatokra. A projektet a British Council koordinálja.

A Parlamenti Könyvtár elektronikus katalógusaival (könyvek, hivatalos kiadványok), a szövetségi gyűlési ülések gyorsírási jegyzőkönyveinek index-adatbázisaival, teljes szövegű adatbázisokkal, a könyvtár tezauruszával vesz részt a projektben. Célja, hogy a képviselőknek jobb termékeket és szolgáltatásokat nyújtson, és integrálódjon az európai könyvtári közösségbe, továbbképezze munkatársait. 2004 végére kényelmes és egyszerű keresési lehetőség nyílik majd a képviselők számára az öt legnagyobb orosz könyvtár elektronikus forrásaiban, korszerű know-how honosodik meg, kétnyelvű webhely létesül, megújul a Parlamenti Könyvtár szoftver- és hardverrendszere.

(Hegyközi Ilona)

04/290

KATUŠČÁK, Dušan: Národná digitálna knižnica vysokoškolských záverečných a dizertačných prác (ETDSK). (Slovenský projekt ETDSK) = Knižnica 5.roč. 2004. 4.no. 155-161.p.

Res. angol nyelven

A felsőfokú záródolgozatok és disszertációk nemzeti digitális könyvtára (ETDSK). A szlovák ETDSK projekt

Disszertáció; Együttműködés -belföldi; Együttműködés -nemzetközi; Elektronikus publikáció; Hozzáférhetőség

Az ETDSK (Electronic Thesis and Dissertations – Szlovákia) projekt célja elsősorban az, hogy a szlovákiai felsőoktatás is csatlakozzon ahhoz a digitális könyvtári projekthez (*Networked Digital Library of Thesis and Dissertations, NDLTD*), amely – 2004 elején mintegy 200 taggal, köztük 174 egyetemmel – gyűjti és szervezi a diplomamunkák és disszertációk digitális könyvtárát.

A Proquest adatbázisban évente mintegy 47 ezer disszertációt és kb. 12 ezer szakdolgozatot archiválnak. Jó volna, ha ezek a munkák nem csak a bibliográfiai adataikban, hanem elektronikus formátumban is hozzáférhetőek lennének a felsőoktatási és tudományos közösség számára az egész világon. A szlovákiai szakdolgozatok és disszertációk nem hozzáférhetőek elektronikus formában sem Szlovákiában, sem a nemzetközi kommunikációs csatornákon.

Kísérleti anyagként az elmúlt 5 évben az ETDSK közös katalógusának anyagából mintegy 50-100 disszertáció és szakdolgozat (záródolgozat) bibliográfiai adataiból és teljes szövegű adatbázisából került be válogatás az NDLTD-be.

Az új felsőoktatási törvény (131/2002) vezette be a „záródolgozat” terminust, amely szerint „minden tanulmányi program záródolgozattal fejeződik be, amelynek megvédése az államvizsga része.” Az angol *thesis* terminusra a szlovák nyelvben nincs egyértelmű kifejezés. Összefoglalóan a szlovák nyelvben mindazt jelenti, amit taxatív, tételesen fejezünk ki. Az angol *thesis* kifejezés valamennyi záródolgozat típushoz egyaránt kapcsolódik.

Az egyetemi könyvtárak a törvény értelmében kulcsszerepet töltenek be az ETDSK projekt megva-

lósításában. Ez a projekt a könyvtárak számára olyan alapfeladat, amely nem csupán a záródolgozatok és disszertációk bibliográfiai szintű hozzáférést, hanem ezeknek a munkáknak a teljes szövegű gyűjtését, feltárását és őrzését is biztosítja a helyi és globális hálózatokon.

Az ETDSK működésével kapcsolatban számos szervezeti, módszertani és technológiai probléma megoldásra vár, amelyeket a cikk 34 pontban felsorol.

A záródolgozatok és disszertációk nemzetközi adatbázisa közös katalógusként NDLTD néven működik. A közös katalógus Virtua szoftveren fut, amely a VTLS terméke, és Szlovákiában 2003 decembere óta áll rendelkezésre.

Az 1997-ben létrejött NDLTD egyetemek és egyéb intézményi tagok nemzetközi szövetsége, amely az akkreditált felsőfokú tanulmányok megszerzésében biztosítja a szakmai és tudományos ismeretekhez való hozzáférést. Támogatja az egyetemek információs infrastruktúrájának javítását, az alkotásaik terjesztését, a digitális könyvtárak hasznosítását. Az NDLTD könnyű on-line hozzáférést biztosít a záródolgozatokhoz és disszertációkhoz az egész világ felhasználói számára.

Az NDLTD-ben való szlovák részvétel a VTSL Virtua programja által a Szlovák Nemzeti Könyvtárban valósul meg. A szoftver többek között teljes mértékben Unicode(r) szabványt használ, amely lehetővé teszi az egyes adatbázisokban a tetszés szerinti nyelv és írás (latin és nem latin nyelvek, cirill betűk, arab, kínai, héber stb.) használatát.

(Prókai Margit)

Lásd még 297, 303, 317-318, 329-330, 332, 341, 345, 362

04/291

BATTISTI, Michele: Acces a l'information et droit d'auteur: une solution équilibrée est-elle encore possible? = Documentaliste. 41.vol. 2004. 2.no. 120-123.p.

Res. angol, német és spanyol nyelven

Az információk szabad elérhetősége és a szerzői jog: meg lehet-e még találni az egyensúlyt?

Szerzői jog

A Párizsi Könyvvásáron levéltárosok, általános könyvtárosok és szakkönyvtárosok képviselőiben nyolc francia egyesület nyilvános vitát rendezett a kulturális minisztérium által javasolt jogszabálytervezetről, amely be kívánná építeni az európai szerzői jogi direktívákat és az ezekhez kapcsolódó jogszabályokat a francia szerzői jogi törvénybe. Az információs szakembereknek megvan az okuk az aggodalomra; tapasztalataik alapján minél előbb mindent meg akarnak tenni annak érdekében, hogy a törvény tartalmazzon kivételeket a könyvtárak, levéltárak és más információs szolgáltatások számára, hogy zavartalanul teljesíthessék küldetésüket.

(Autoref.)

04/292

FERNÁNDEZ-MOLINA, J.Carlos: Contractual and technological approaches for protecting digital works: their relationship with copyright limitations = Online Inf.Rev. 28.vol. 2004. 2.no. 148-157.p. Bibliogr.

Szerződéses és technikai megoldások a digitális művek védelmére és kapcsolatuk a szerzői jogi korlátozásokkal

Elektronikus publikáció; Szerzői jog

A digitális formában lévő intellektuális, szerzői jogvédelem alatt álló művek használatának szabályozásával kapcsolatban háromféle megközelítés létezik:

jogi (a szerzői jogi törvények adaptálása az új környezethez); technikai (szoftverek kifejlesztése a művek használatának ellenőrzésére) és szerződéses (licenccel szabályozzák a használat feltételeit). A technikai eszközök és licenccel együttes használata, plusz az olyan törvények, amelyek mindkettőt támogatják, jelentősen veszélyeztetik azoknak az engedélyeknek az érvényesülését, amelyeket törvények biztosítanak a könyvtárak, a használók és az állampolgárok számára. E módszerek lényegében az információkhoz való hozzáférés privatizálását segítik elő. A cikk az Egyesült Államokban, az Európai Unióban és az Ausztráliában elfogadott jogszabályok példáján megvizsgál néhány, a digitális jogvédelem új formái által okozott problémát.

(Autoref.)

04/293

GASAWAY, Laura: Table of contents service: fair use? = Inf. Outlook. 8.vol. 2004. 6.no. 40.p.

Tartalomjegyzék-szolgáltatás – méltányos használatnak tekinthető?

Gyorstájékoztató; Szerzői jog

A tartalomjegyzék-szolgáltatásokkal, illetve ezek ún. méltányos használatával (fair use) foglalkozik a szakkönyvtárosok folyóiratának szerzői jogi rovata, hiszen számos könyvtár biztosítja ezt olvasói és munkatársai számára. Ugyanakkor szakmai körökben – az Egyesült Államokról van szó! – régóta folyik a vita, vajon sérti-e ez a szolgáltatás a szerzői jogot.

Egyes könyvtártípusokban régi hagyományai vannak ennek a szolgáltatásnak, sokan az interneten is propagálják, azonban a tartalomjegyzék-másolatok körözése már a könyvtáron belül is három problémát vet fel:

1) A másolatkészítés már önmagában is problematikus; ha a tartalomjegyzékben a cikk összefoglalója is szerepel, azt már védi a szerzői jog.

- 2) A tartalomjegyzékek szkennelése és belső hálózaton való közreadása tilos: másolni szabad, ha van erre engedélye az intézménynek, de nem szabad szkennelni, tárolni és elektronikusan továbbítani. (Akkor megengedett csak a szkennelés, ha a folyóirat nem kapható elektronikus formában.)
- 3) Az is megkérdőjelezhető, ha a tartalomjegyzék közreadása a cikkmásolatok megrendelését (is) szolgálja.

Jó hír viszont, hogy ha valaki a tartalomjegyzékek tételeiből bibliográfiát készít, és ezeket valamilyen szakrend, téma szerint rendezi, egy új mű jön létre: ez már szabadon másolható és terjeszthető.

(Murányi Lajos)

Lásd még 323, 346

Könyvtárosi hivatás

04/294

YOUNG, Arthur – HERNON, Peter – POWELL, Ronald: What will gen next need to lead? = Am.Lib. 35.vol. 2004. 5.no. 33-35.p.

Milyenek legyenek a következő nemzedék vezetői?

Felmérés [forma]; Könyvtáros-utánpótlás; Vezetés

Az USA-ban a szakmát elhagyó és a nyugdíjba menő könyvtárosok száma (1990 és 2010 között 83 ezer fő) jóval nagyobb a frissen végzetekénél (ez évente ötezer fő). Ehhez járul még, hogy az alacsony fizetések elriasztják az utánpótlást, alacsony a szakma presztízse és sokan nem szívesen vállalnak vezetői posztot.

A Tudományos Könyvtárak Szövetsége (ARL) és az ALA keretében működő Főiskolai és Tudományos Könyvtári Egyesület (ACRL) felsőoktatási és közkönyvtárak jelenlegi vezetői körében végzett felmérést annak megállapítására, hogy a szaksajtó állás-

hirdetéseiben szereplő követelmények közül a gyakorló vezetők melyeket tartanak a legfontosabbnak. A követelményeket három kategóriába sorolták: 1. vezetői tulajdonságok (menedzselés, irányítás és tervezés), 2. személyi tulajdonságok (másokkal való bánásmód, egyéni vonások, irányítási tulajdonságok), 3. általános tudás. Ezután a Delphi-módszerrel tízfokú skálán kellett a megkérdezettek rangsorolniuk az egyes követelményeket.

A vezetői tulajdonságok közül a legnépszerűbbnek a következők bizonyultak: elkötelezettség, eredményorientáltság, hatékony kommunikáció, közös jövőkép kialakítása, a változások menedzselése, a feladatok rangsorolása, a felmerülő igények követése. A személyi tulajdonságok közül legfontosabbnak ezeket tartották: szavahihetőség, egyenlő elbánnás, értékkövetés, stresszkezelés, több feladat párhuzamos végzése, jó ítézőképesség, iránymutatás. Az általános tudás területén a kommunikációs szakértelem, a környezet megértése, a pénzügyek kezelése, a stratégiai és hosszú távú tervezés merült fel.

Kevésbé fontosnak tartották a vezetői tulajdonságok közül a csoportok mozgatását, a konfliktuskezelést, a partneri kapcsolatok építését; a személyi tulajdonságok közül az interperszonális készségeket, a humorérzéklet, az időbeosztási képességet, a teamek összetartását, a döntések magyarázatát; az általános tudás területén pedig az információtovábbítást, a forrásmegosztást, az információs jártasságot, a tanítás és tanulás elméletének ismeretét.

A követő interjúk során legtöbben azt hangsúlyozták, hogy meg kell különböztetni a menedzsment és az irányítás fogalmát, és azt, hogy a jövő vezetői generációjának támogatása még nem működik megfelelően. Kifejtették, hogy a vezetőknek elsősorban bátorságra és a változások kezeléséhez szükséges képességekre van szükségük. A jövő vezetői meggyőződésük szerint a helyettesekből és kisebb intézmények vezetőiből kerülnek majd ki, ezeknek legalább öt éves gyakorlattal, könyvtártudományi

PhD fokozattal vagy MLS fokozattal és egy más területen szerzett doktorátussal kell rendelkezniük.

A közkönyvtárak vezetőit ugyanezek a kérdések foglalkoztatják. A vezetői erények közül ők a könyvtári tanácsokkal és a munkatársakkal való hatékony együttműködést emelték ki, valamint a fenntartóval, a társadalmi és állami szervekkel való jó kapcsolatot, továbbá a könyvtári szolgáltatások marketingjét. A személyi tulajdonságok közül az integritást és a kommunikációs készségeket említették. Az általános tudás terén a kurrens ismereteket, az aktuális könyvtári gyakorlatot, a hosszú távú tervezést, a pénzügyi menedzsmentet és a szellemi szabadságot emelték ki.

A vezetői utánpótlást a közkönyvtárakban a szakmából várják. A közkönyvtári szakmai gyakorlat megköveteléséről eltérőek voltak a nézetek, de az MLS fokozatban mindenki egyetértett. Kiemelték a folyamatos továbbképzés, az időszakonkénti értékelés és a mentori rendszer fontosságát.

Az USA-ban vannak a könyvtári területen jól működő, bevett vezetőképzési programok, ilyenek az ACRL College Library Directors Mentor programja, az ARL Office of Leadership and Management Services képzési rendszere, a University of California könyvtárosképző tanszékének Senior Fellows Programja és még sok hasonló.

A vizsgálat tanulságait egy következő szakaszban megfigyelések során finomítják majd.

(Hegyközi Ilona)

04/295

RODGERS, Lala: Early career survival = Libr.J. 129.vol. 2004. 8.no. 40-41.p.

Egy sikeresen elhelyezkedett amerikai könyvtáros tanácsai álláskeresőknak

Könyvtárosi hivatás; Munkabér, alkalmazás

A szerző tanulmányai befejezése után azonnal elhelyezkedett tájékoztató könyvtárosként egy közkönyvtárban, de tíz hónap múlva létszámcsökken-

tés miatt elvesztette munkahelyét. Nem esett kétségbe, hanem teljes gőzzel álláskeresőbe fogott. Egy hónapba sem telt, és újra dolgozott – a chicagói Public Library-ben. Cikkében összegzi, minek volt köszönhető ez a gyors eredmény:

- minden ismerősét mozgósította (a legtöbb állást személyes kapcsolatok révén találják);
- huszonöt állást pályázott meg, öt interjúra hívták be, és egyet el is fogadott, amit egy általa nem ismert webcímen talált (lisjobs.com);
- több könyvtáros-webhelyet is használt;
- olyan típusú könyvtárakra szűkítette a keresést, ahol dolgozni szeretett volna;
- el kell döntenie, milyen messzire vagyunk hajlandóak utazni, esetleg költözni;
- érdemes kisebb fizetésért is munkába állni, hogy valahol „megvessük a lábunk”.

A végzős könyvtáros-hallgatók számára is ad néhány jó tanácsot (folyamodjanak gyakornoki állásokért; dolgozzanak részfoglalkozásuként könyvtárban; rendszeresen nézzék át a hirdetéseket, hogy tudják, milyen végzettségűeket keresnek; beszélgesenek szakmabeliekkel, hogy minél több ismeretet szerezzenek a szakmáról), majd cikke befejező részében az állástalan időszak „stratégiáit” tekinti át (networking, önszervező csoportok, projektmunka, önkéntes munka könyvtárban stb.).

Ha már van állásunk, fontos, hogy kapcsolatainkat továbbra is ápoljuk, képezzük magunkat, vegyünk részt szakmai szervezetek munkájában. (A keretes részben amerikai állásközvetítők webcímei olvashatók.)

(Murányi Lajos)

04/296

HOOREBEEK, Mark Van: Health and safety and piracy: legal risk minimisation in libraries = El.Libr. 22.vol. 2004. 3.no. 231-237.p. Bibliogr.

Az egészségügyi, biztonsági és jogi kockázatok minimalizálása elektronikus környezetben

Adatvédelem; Ergonómia; Elektronikus publikáció; Szerzői jog

A szerző két kérdéssel foglalkozik. Az első részben kifejti, hogy a könyvtáraknak tisztában kell lenniük a számítógépes munkaállomások egészségügyi és biztonsági követelményeivel, nemcsak azért, hogy csökkentsék a jogi felelősségre vonás veszélyét, hanem azért is, hogy biztosítsák az információs technológia könnyű és kényelmes használatát a személyzet és a használók számára. A második részben arra hívja fel a figyelmet, hogy a könyvtáraknak jól kell ismerniük a számítástechnika és a szerzői jog összefüggéseit, hogy a könyvtári és a számítógépes személyzet megakadályozhassa a jogsértéseket, például e-könyvek, zene, játékok és szoftver illegális letöltését a hálózatról. A szerző végül olyan megoldásokat javasol, amelyek csökkenthetik az egészséggel, a biztonsággal és elektronikus kalózkodással kapcsolatos jogi kockázatokat.

(Autoref.)

Lásd még 361

Oktatás és továbbképzés

04/297

KAJBERG, Leif: A survey of internationalisation activities in European library and information science schools = New Rev.Inf.Lib.R. 9.vol. 2003. 25-60.p. Bibliogr. 21 tétel.

Az európai könyvtár- és tájékoztatástudományi képzőintézmények nemzetközivé válásáról, együttműködéséről és a tantervek összehangolásáról szóló felmérés eredményei

Együttműködés -nemzetközi; Felmérés; Koordináció -nemzetközi; Könyvtárosképző intézmény; Tanterv, óraterv

A cikk egy felmérésre alapuló elemzés eredményeit közli. A kérdőíves felméréssel azt kívánták kideríteni, hogy az európai könyvtáros iskolák milyen eszközök és irányelvek alapján „nemzetköziesítik” képzési programjaikat. Harminc, különböző típusú és méretű felsőoktatási intézmény részére küldtek kérdőíveket, amelyek 75%-a válaszolt. A felmérés a következő területeken vizsgálta a tevékenységek természetét és színvonalát: „nemzetköziesítési” stratégiái, a tanrendek „nemzetköziesítése”, nemzetközi hallgatók, mobilitás, nemzetközi modulok a tantervben, az oktatók nemzetközi összetétele, kutatási projektek, különös tekintettel az „Internationalization at Home” (IaH) nevű programra. Az eredmények igen egyenletes képet tárnak elénk az európai könyvtárosképzési ágazatról; igen kevés az ambíciózus, nagyszabású, együttműködésre épülő kezdeményezés.

(Autoref. alapján)

04/298

MUNSON, Kurt I. – WALTON, Linda J.: Assessing reference staff competency in the electronic environment = Med.Ref.Serv.Q. 23.vol. 2004. 2.no. 33-40.p.

A referenz könyvtárosok szakértelmének értékelése elektronikus környezetben

Adatbázis -orvostudományi; Elektronikus dokumentum; Főiskolai könyvtár -orvostudományi; Referenz; Továbbképzés

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER,

Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A tanulmány bemutatja, hogy a Northwestern University (Chicago, Ill.) orvostudományi tanszékének könyvtára hogyan fejlesztett ki és alkalmazott egy programot annak felmérésére, hogy a referenz könyvtárosok, miután elvégeztek egy új továbbképző tanfolyamot, hogyan tudják eligazítani a használókat az elektronikus információk világában. A kutatás első fázisában – a referenz kérdések típusainak megállapítására – egy évig tanulmányozták a referenz pultnál feltett kérdéseket. Ezután egy továbbképzési programot dolgoztak ki és vezettek be a legtipikusabb kérdésekről, pl. távoli hozzáférés, hozzáférési privilégiumok, lelőhely-információk, és adatbázis-keresés. A program speciális témákkal is foglalkozott, pl. könyvtárpolitika, elektronikus források, hozzáférés-korlátozás, és hibakeresés. A következő lépésben mérőszámokat határoztak meg a képzésben részt vett személyzet kérdés-válaszoló képességének felmérésére. A szerzett pontok alapján további, most már egyénekre szabott képzést végeztek, ahol szükséges volt. A képzési program sikeresnek bizonyult, mert a legtöbben 92%-nál jobb eredményt értek el az első teszt során. A könyvtárvezetés ezek után már biztos lehet benne, hogy a használók pontos válaszokat kapnak kérdéseikre, és a személyzet rendelkezik az elektronikus információk kezeléséhez szükséges jártassággal.

(Autoref.)

Szabványok, normatívák

04/299

BORDONI, Luciana – POGGI, Fabrizio: Un archivio virtuale in XML : Il progetto COVAX = Boll.AIB. 44.vol. 2004. 1.no. 19-28.p. Bibliogr. 6 tétel.

Res. angol nyelven

Egy virtuális kulturális archívum XML-ben: a COVAX projekt

Formátum -gépi; Gépi információkeresési rendszer; Közgyűjtemény; Megőrzés

A humán tudományok tanulmányozásának tárgyai (szövegek, műalkotások, történelmi és néprajzi emlékek, műemlékek stb.) leggyakrabban egyedi, rendkívül értékes, sérülékeny, pótolhatatlan tárgyak, melyeket helyi tudományos gyűjtemények (múzeumok, levéltárak) őriznek, illetve városokban, vagy a történelemben jelentős szerepet játszott területeken található. Ugyanakkor a kulturális és tudományos intézmények nem csak magukat a tárgyakat, hanem a hozzájuk kapcsolódó dokumentációkat (fotók, elemzések, tanulmányok stb.) is őrzik. Mindezek tanulmányozása gyakorlatilag csak helyben, fizikai jelenlét révén lehetséges. Másolatok (kritikai kiadások, faksimilék, teljes fotódokumentációk) papírhordozón való megjelenítése mind munkaerő, mind eljárás, mind nyomtatási költségek tekintetében rendkívüli ráfordításokat igényel, és gyakran az adott témával foglalkozó tudósok kis létszáma miatt nem is indokolt.

Mindezeket a problémákat a tárgyak elektronikus formátumú másolatai és dokumentációja, illetve ezeknek a digitális könyvtárakban való elérhetősége oldhatja meg. Az új kihívás pedig az, hogy a kulturális örökséghez – naprakész eszközök használatával – a nem szakértők, a tudományos közösségen kívüliek is hozzáférhessenek. Technológiailag a World Wide Web kommunikációs platformként és a dokumentum központú digitális könyvtári alkalmazások portáljaként is szolgálhatja e célokat. Mindezeket figyelembe véve fontos lenne, hogy a könyvtárak, múzeumok, levéltárak informatikai rendszereinek fejlesztése során garantálják a kölcsönös hozzáférés lehetőségeit a helytől, a kezelés

módjától (múzeumi, könyv- ill. levéltári jelleg) és a dokumentum típusától független módon, az azokban tárolt információkhoz való hozzáférés megkönnyítése érdekében.

E célok elősegítésére jött létre az Európai Bizottság IST (*Information Society Technologies*) programjában finanszírozott COVAX (*Contemporary Culture Virtual Archives in XML*) projekt, illetve konzorcium. A konzorcium Ausztria, az Egyesült Királyság, Olasz- Spanyol- és Svédország kilenc különböző típusú intézményéből áll, melyek különböző feladatokat láttak el. A tartalmak tulajdonosai olyan saját informatikai rendszerrel rendelkező kulturális és tudományos intézetek (egyetemek, könyvtárak stb.), melyek a projekt során meghatározták, alkalmazták és értékelték a prototípust. Egyikük (*Residencia de Estudiantes*) volt a projekt koordinátora. A fejlesztők (*Software AG Espana, Angewandte Informatiotechnik mbH, Salzburg Research mbH, South Bank University*) tervezték meg és fejlesztették ki a COVAX számára a prototípust, a két utóbbi tartalom-tulajdonosként is közreműködött. A COVAX rendszer az XML formátum egy gyakorlati alkalmazásaként bizonyította a kutatói eszközök és a szöveges adatbázisok létrehozásának könnyebbését, és garantálta a különböző rendszerek közötti kapcsolódást. Ugyanakkor bemutatta az alkalmazás lehetőségét mindenféle környezetben, nem csak levéltárak, könyvtárak és múzeumok számára, hanem a turisztikai szektorban, vagy az *e-learning* produktumaira vonatkozó információk terjesztése terén is. Ezenfelül javítja minden polgár számára a kulturális örökséghez való hozzáférés lehetőségét.

(Mohor Jenő)

Lásd még 336, 390